

Отже, обидві справи мали важливе значення для розвитку національного руху у Східній Галичині. "Справа Ольги Грабар" завдала серйозного удару становищу русофілів у Галичині і фактично сприяла тому, що у 80-х рр. ХХ ст. в політичному житті провідне місце посідають народовці. Судом доведено, що русофіли отримували фінансову допомогу від Росії, що суперечило їх деклараціям "вірнопідданства" віденському двору як "тирольців Сходу".

Список використаних джерел

1. Арештовання серед галицьких і буковинських русинів // Батьківщина. – № 4. – 1882. – С. 25–27.
2. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. ХІХ ст. / О. Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 3–4. – Львів, 1997. – С. 118–139.
3. Барвінський О. Спомини з мого життя / О. Барвінський – К.: Смолоскип, 2004. – С. 303–306.
4. Блудні дороги // Діло. – 1882. – № 5. – С. 2–4.
5. В справі Гниличок // Діло. – № 6. – 1882. – С. 2–4.
6. Вівчарик П. С. Качала і Галицько-Руська матиця / П. Вівчарик // Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції "Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації" 18–22 листопада 2013 р. – Тернопіль, 2013. – С. 94–97.
7. Дорош Є. Родина Качалів в історії Галичини / Є. Дорош, В. Слюзар. – Т.: Підручники і посібники, 2010. – 160 с.
8. Дорош Є. С. Качала / Є. Дорош – Тернопіль, 2000. – 72 с.
9. Качала С. Справа Гнилицька / С. Качала // Діло. – № 8. – 1882. – С. 2–4.
10. Качала С. Справа православ'я в Гниличках / С. Качала // Діло. – № 2. – 1882. – С. 2–4.
11. Куций І. Степан Качала у контексті українського історіографічного процесу / І. Куций // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. – Тернопіль, 2008. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 57–63.
12. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 11, спр. 5076, 17 арк.
13. Мончаловський О. Свята Русь / О. Мончаловський. – Львів, 1903. – С. 1–110.
14. Мудрий М. Галицькі народовці в 60-х роках ХІХ століття: спроба модернізації української ідеї / М. Мудрий // Молода нація. Альманах. – Київ, 1996. – Вип. 3. – С. 213–219.
15. Процес О. Грабар і товаришів // Діло. – № 43. – 1882. – С. 1–6.
16. Райківський І. Раннє народовство та поширення етноніму "Україна" у Східній Галичині (1860-ті рр.) / І. Райківський // Галичина. – 2003. – № 9. – С. 57–72.
17. Розправа в процесі гр. Делля Скалле против о. Качали и В. Барвінського в образі чести // Діло. – № 47. – 1882. – С. 5–6.
18. Справи поточні // Батьківщина. – № 2. – 1882. – С. 10–11.
19. Справи поточні // Батьківщина. – № 44. – 1883. – С. 257–259.
20. Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у ХІХ столітті / О. Сухий. – Львів, 2003. – 498 с.
21. Устиянович К. М. Ф. Раєвський і російський панславизм. Спомини з пережитого і передуманого / К. Устиянович. – Львів, 1894. – С. 7.
22. Янишин Б. Народовці на рубежі 70–80-х рр. ХІХ ст.: творення нової моделі політичної культури / Б. Янишин // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – С. 86–100.

Петр Вивчарик

"ГНИЛИЦКОЕ ДЕЛО" (ПО МАТЕРИАЛАМ ГАЛИЦКИХ ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ)

В статтє проанализированы деятельность известного галицкого общественного деятеля Степана Качалы в начале 1880-х гг. Раскрыто его деятельность по врегулированию "гнилицкого дела".

Ключевые слова: Степан Качала, Галичина, "Дело", Ольга Грабарь, политические идеи, "гнилицкое дело".

Petro Vivcharyk

THE "CASE OF GNYLYCKY"

(ON THE BASE OF THE MATERIALS OF GALICIAN PERIODICALS)

Activities of the famous Galician public figure Stepan Kachala are analysed in article in the early 1880s. Exposed his its activities for settlement "case of Gnylycky".

Key words: Stepan Kachala, Galicia, "Dilo", Olha Hrabar, political ideas, "case of Gnylycky".

УДК 930.1(367)

Ярослав Оленич

КИРИЛО-МЕФОДИЇВСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ГАЛИЦЬКИХ УЧЕНИХ ХІХ СТ.

У статті приділяється увага галицьким історикам ХІХ ст., що досліджували діяльність Св. Кирила і Мефодія. Проаналізовано ключові аспекти кирило-мефодіївської проблематики у славістичній спадщині істориків.

Ключові слова: кирило-мефодіївська проблематика, галицькі учені ХІХ ст., українська історична славістика, кирилиця, глаголиця.

Кирило-мефодіївська проблематика у самостійний напрям історико-славістичних досліджень виокремилася наприкінці XIX ст. Проте, ще Й. Добровський визнав її ключовою ланкою слов'янознавства, привернувши увагу до постатей Кирила і Мефодія, їх життя, а особливо – до значення діяльності просвітників. Актуальність тематики полягає в тому, що в сучасній історичній науці досі не вирішено окремі аспекти проблеми Відсутність достатніх археографічних джерел вимагає постійного наукового пошуку.

Наукове вивчення цієї проблеми в українській історичній думці було започатковано на межі XVII–XVIII ст. Д. Тупталом і Ф. Прокоповичем. Наприкінці XIX ст. увага науковців до цієї теми зумовлювалася декількома чинниками: активними дослідженнями ученими різних країн проблем ранньосередньовічної історії слов'янських народів; відкриттям В. Григоровичем і О. Горським кирилических текстів давніх служб слов'янських просвітників; а також трьома ювілейними датами – тисячоліттям місії Кирила і Мефодія в Моравії (1863 р.), смерті Кирила (1869 р.) і Мефодія (1885 р.) [1, с. 234]. З того часу жоден український учений-славіст не оминав цього актуального питання науковою увагою. Прикметно, що внесок галицьких науковців XIX ст. у вивченні цього напрямку славистики ще ґрунтовно не досліджений сучасними українськими істориками.

Відтак, у пропонованій статті ставимо за мету проаналізувати науково-історичну спадщину галицьких науковців XIX ст. та з'ясувати місце та роль кирило-мефодіївської проблематики в їх славістичних студіях. З-поміж основних дослідницьких завдань виділимо наступні: визначити, котрі галицькі історики детально досліджували діяльність Св. Кирила і Мефодія; простежити ключові аспекти їх кирило-мефодіївської проблематики, що представлені в славістичній спадщині істориків.

Науковий доробок сучасних вітчизняних істориків із цієї проблематики обмежується публікаціями І. Галенко [2–3], А. Королька [4], В. Любашенко [5], Н. Григораш [6], М. Кріля [7].

Основою джерельної бази дослідження слугували історичні праці галицьких науковців [7–16], кореспонденція [17–19].

З-поміж тогочасних галицьких дослідників кирило-мефодіївської проблематики на особливу увагу заслуговує А. Петрушевич, який першим зробив спробу проаналізувати особливості прийняття християнства слов'янськими народами. Йому належить перша узагальнююча монографія з цієї проблематики під назвою "Про введення християнства" (1882 р.). А. Петрушевич справедливо наголошував на тому, що історичне дослідження діяльності Св. апостолів вважливе не тільки для церковної історії, але актуальне також для слов'ян в політичному і культурному відношенні, оскільки з введенням християнства починається нова епоха в історії слов'янських народів, утворюються слов'янські держави і виникає перша слов'янська писемність. Завдання, які ставить перед собою автор: подати короткий нарис введення християнства східного обряду в чеській, польській і галицькій землях [8, с. 3].

А. Петрушевич запропонував власну гіпотезу щодо створення слов'янського алфавіту. Історик наголошував, що глаголицю винайшов Св. Кирило [13, с. 7, 8, с. 73]. Кирилиця виникла шляхом доповнення грецького алфавіту слов'янськими літерами з глаголиці. На думку вченого, такі зміни міг зробити учень Св. апостолів – Св. Климент Охридський, котрий і назвав її так на честь свого учителя Св. Кирила [8, с. 75]. А. Петрушевич відзначав, що "руські письмена", віднайдені Св. Кирилом у Херсонесі мали готське походження. "В Криму, читаємо у дослідника, Св. Кирило знайшов письмо потомків готів, які називали себе русами, звідси – руські письмена" [13, с. 9].

Згідно з переконаннями А. Петрушевича, перша апостольська діяльність Св. Кирила розпочалася між болгарськими слов'янами, які проживали на півночі м. Солуня, де Св. Кирило охрестив декілька тисяч слов'ян. Декілька років після хрещення болгарського кагана Бориса в 859 р., розпочалося слов'янське богослужіння з такою ж ієрархією в Болгарії. На думку вченого, успішність поширення християнства в Болгарії стала відомою у Паннонії і Великій Моравії. Тому, після повернення Константина з хозарської місії, брати Кирило і Мефодій, з мощами Св. Климента відправленні у 862 р. до Великої Моравії [8, с. 71–72].

Потрібно відзначити, що хрещення Бориса датується 865 р. Пізніші легенди про те, що певну роль у хрещенні Бориса відіграв Мефодій, не варто брати до уваги серйозно: у біографіях Константина та Мефодія вони не підтверджуються [20, с. 198].

За інтерпретацією А. Петрушевича, чеський князь Боржівой разом з дружиною Людмилою, перебуваючи у дворі велико-моравського князя Святополка (870–894 рр.), прийняли християнство східного обряду. На підтвердження власної думки науковець використовує свідчення Козьми Празького, латинські і слов'янські писемні джерела XIII–XIV ст., у яких згадується про цей факт [8, с. 4]. Козьма Празький переконував, що Боржівой в 894 р. охрестив Мефодій, однак як слушно відзначав А. Власто, ці твердження виключають одне одного: достеменно відомо, що Мефодій помер у 885 р. [20, с. 112]. Згідно з гіпотезою цього вченого, дата хрещення чеського князя припадає на середину 870-х рр., а не на 880-і рр. [20, с. 112]. Слід відзначити, що А. Петрушевич хрещення Боржівой відносив до 874 р. [8, с. 7].

Спостерігаємо посилений дослідницький інтерес А. Петрушевича і до проблеми прийняття християнства в Польщі. Ключовим пунктом міркувань дослідника було твердження про існування християнської релігії східного обряду ще до прийняття християнства Мешком I у 966 р. [8, с. 19]. Як аргумент, науковець використовував свідчення "Життя Св. Мефодія", у якому зазначалося, що Мефодій ще за свого життя вислав у польський краї своїх проповідників віри. Проте, А. Петрушевич слушно зауважував, що "коли і кого вислав Св. Мефодій в джерелі не вказується. Будь які конкретні імена місіонерів є пізнішою невдалою видумкою" [8, с. 14]. Славист переконував, що сина П'яста – Земовіта охрестили посланці (котрі згадуються в "Хроніці Галла Аноніма") великоморавського князя Святополка (870–894 рр.). Земовіт ще був охрещений немовлям, або на сьому році життя [8, с. 16]. "Через те, що Попель не прийняв християнство, пише історик, його позбавили князівського престолу. Земовіт став родоначальником династії П'ястовичів" [8, с. 20]. Князювання Земовіта співпадає із місіонерською діяльністю Св. Кирила і Мефодія у Великій Моравії, коли війська Святополка зіткнулися на півночі не тільки із землями чеського князя Борживоя, але також із привіслянською областю Земовіта, "що без сумніву, на думку А. Петрушевича, було приводом прийняття християнства по греко-слов'янському обряду і можливо вступу в тісний політичний союз з Святополком проти Німеччини, яка прагнула слов'янські народи не тільки в політичному, але і в церковному відношенні собі підкорити" [8, с. 20].

Учений подав своє бачення щодо відсутності писемних історичних джерел, які б підтверджували прийняття в Польщі християнства східного обряду. За його словами, окремі польські літописці, історики не знали того факту, – інші тенденційно мовчали тому, що це суперечило латинській ієрархії, це було б несумісним і навіть небезпечним, оскільки слов'яни любили східний обряд і він був насильно ліквідований у Польщі [8, с. 20]. Хрещення Мешка I в 966 р., А. Петрушевич трактував як "перехрещення з праотцівського-грецького, на латинський обряд" [8, с. 26].

А. Петрушевич взяв безпосередню участь науковій дискусії щодо місця знаходження могили Мефодія. Учений був переконаний в тому, що Мефодій помер у стародавньому місті Моосбург, яке по-слов'янськи називалося "Каон" або "Калан", а тоді мало угорську назву "Салавар" і знаходилося при гирлі річки Сала, яка впадала до Болотного озера. Він не погоджувався з думкою чеських дослідників про те, що Мефодій помер у моравському місті Велеград [1, с. 97].

Досліджуючи кирило-мефодієвську проблематику, А. Петрушевич звернув увагу на долю учнів та послідовників Св. Кирила і Мефодія, зокрема проаналізував їх діяльність крізь призму протистояння з латинським духовенством.

Згідно із твердженням А. Петрушевича, східний обряд найбільшого розквіту в Чехії досягнув за період князювання Болеслава I (935–967 рр.). Відтак, чеська земля, маючи слов'янське, біле і чорне духовенство, через сто років мала мати слов'янських єпископів, які б посвячували священиків [8, с. 7]. Відповідно до гіпотези ученого, Мефодій, як архієпископ, міг висвятити 4 або 5 єпископів [8, с. 54]. Однак, дослідник слушно відзначав, що за правління Болеслава II (976–999 рр.) поширюється латинське богослужіння. "В Чехії, – читаємо у А. Петрушевича, – поступово ліквідується греко-слов'янський обряду, особливо з часів празького єпископа Войтеха (983–997 рр.) і введення латинського обряду, як пануючого, з такою ж ієрархією в X ст." [8, с. 7]. Ліквідація православної релігії остаточно відбулась в кінці XIII ст. [8, с. 59].

За відсутності історичних джерел, А. Петрушевич не зміг відшукати інформації про перших слов'янських єпископів у Великопольщі при перших П'ястовичах (до Мешка I). Перший краківський єпископ Прохор (Прохір). Історик відносить смерть єпископа до 986 р, а посвячений в єпископи у 951 р., коли ще не було латинських єпископів ні у Чехії, ні в Польщі. "Тому, пише учений, краківський єпископ з грецьким ім'ям Прохір міг бути останнім краківським єпископом греко-слов'янського обряду з часів Св. Мефодія" [8, с. 24–25].

А. Петрушевич спробував пов'язати християнство е Білій Хорваті та галицько-волинському регіоні з учнями Св. Кирила і Мефодія. Додамо, що історик помітив неоднорідність хорватських племен. Західна, більша частина народу, називалася великими чи білими хорватами і займали вони Моравське та Чеське підгір'я. Східна, менша частина хорватів, проживала на північно-східних схилах Карпатських гір, котрих український науковець називав "східними" або "руськими хорватами" [8, с. 41]. Славист пропагував тезу про те, що західні хорвати з другої половини IX ст. належала до Великоморавської держави і в цьому регіоні проповідниками Св. Мефодія було введено християнство грецького обряду [8, с. 22]. А. Петрушевич намагався подати власну інтерпретацію твердження Костянтина Багрянородного, який підкреслював, що за часів його правління (945–959 рр.) Біла Хорватія не була охрещеною. На думку галицького науковця, така "історична похибка" зумовлена тими обставинами, що візантійський імператор сповідував християнство східного обряду, тим часом, на територію Білої Хорватії, з Німецької імперії поширювався латинський обряд. "По-цій причині, – читаємо у А. Петрушевича, – грек Констянтин не признавав хорватів за істинних

християн, подібно до того, як латино-німецькі письменники називали поляків до часів польського князя Мешка також язичниками. Латинсько-польські духовні особи ще в XV ст. ще називали нашу Русь поганями, не визнаючи православної релігії" [8 с. 43]. Слід підкреслити, що процес поширення християнства вже у східній ("руській") Хорватії, А. Петрушевичем трактований неоднозначно. Згідно із твердженнями історика, коли західна Хорватія була християнізована з часів завоювання Святополка і вступила у військово-політичний союз із поляками, "то східноруські їх побратими залишалися ще язичниками" [8 с. 52]. Проте, учений підкреслював, що на території східної Хорватії християнська релігія поширювалася із Візантії, а пізніше – із Великої Моравії [8 с. 51]. А. Петрушевич був переконаний у тому, що християнізація червенських міст київським князем Володимиром відбувалася так швидко завдяки наявності в населення певних знань і уявлень про християнську релігію [8 с. 43]. "Таким чином, пише дослідник, п'ять слов'янських єпископій: Краківська, Червено-Володимирівська, Перемишльська, Галицька, Угровецько-Холмська, свій початок виводять від учнів і проповідників святих братів" [8 с. 56].

Кирило-мефодіївська проблематика входила у коло наукових зацікавлень Я. Головацького. Тому, не випадково учений почав працювати над підготовкою спеціального дослідження з життя Мефодія [7]. Наукова розвідка історика наповнена багатим фактичним матеріалом щодо імен і прізвищ церковних діячів і світських правителів, які згадуються в контексті тогочасних історичних подій. Значну увагу Я. Головацький приділив змісту грамот Римських Пап, насамперед Івана VIII і Стефана VI, понтифікат яких припадав на час місіонерсько-просвітницької діяльності святих Кирила і Мефодія. Ці грамоти важливі тим, що містять нові відомості про початки християнізації болгар і протистояння у цьому питанні римської і візантійської церков. Особливе зацікавлення викликають сюжети, пов'язані із вимогами хрестителя болгар, князя Бориса, надати болгарській церкві повну самостійність [7 с. 212].

Низка документів стосується періоду ув'язнення Мефодія (870–873 рр.), що було виконано за вказівкою зальцбурзького архієпископа. Зміст папських грамот дає змогу не лише ширше дізнатися про цей факт, а й висвітлити невідомі сторінки про знуцання високих церковників Баварської марки Східнофранкського королівства над ув'язненим владикою. На підставі цих грамот, Я. Головацький також розповідав про заходи апостольського престолу, скеровані на реабілітацію Мефодія як паннонського архієпископа і поставлення його архієпископом Моравським. У 873 р. Мефодій в супроводі папського представника прибув до Велеграду, де зміг продовжувати своє пастирство. У червні 880 р. Іван VIII видав буллу, якою вперше офіційно дозволив проводити богослужіння по-слов'янськи та іменував Мефодія своїм послом у слов'янських народів. При цьому в буллі зазначалося, що богослужіння для князя Святополка і його наближених Мефодій мав правити латинською мовою.

Останні роки життя і духовної праці Мефодія пройшли у безперервній напруженій боротьбі за збереження права слов'янської мови на богослужіння. Його непримиренним противником став нітранський єпископ, баварець Віхінг, призначений у 882 р. на цю посаду папою. Таким чином, зміцнювався ґрунт для ліквідації слов'янського слова у церковному житті та писемній культурі зокрема. У 884 р. протиріччя між велеградським і нітранським владиками настільки загострилися, що Мефодій відлучив Віхінга від церкви. У пошуках розв'язання церковного конфлікту, всупереч канонічним вимогам, Мефодій призначив своїм наступником мораванина Горазда. Питання, пов'язані із церковним протистоянням Мефодія і Віхінга, також опинилися в полі зору Я. Головацького [7 с. 212].

У наукових працях Я. Головацький проаналізував процес прийняття християнства в Моравії, Болгарії, Хорватії, Сербії, Чехії, Русі. Підкресливши, з якими труднощами слов'янське богослужіння розширювало свої межі і потрапило на територію сучасної Галичини, оскільки він був переконаний, що "Галицька Русь межувала з Великоморавською державою, – з діоцезією Св. Мефодія" [14].

Я. Головацький відзначав заслуги Кирила і Мефодія у створенні слов'янської абетки, перекладах грецьких книг на слов'янську мову В одній із неопублікованих лекцій з історії руської літератури, професор висловив власну концепцію щодо автора кирилиці. "Можливо, абетку, яку називають кирилицею, утвердив історик, уклав перед 916 р. учень Мефодія – Клемент Охридський, який був єпископом в Сербії" [2, с. 24].

У контексті кирило-мефодіївської проблематики на особливу увагу заслуговує археографічна діяльність Я. Головацького. Так, у 1837 р. вчений опублікував в "Русалці Дністровій" статтю під назвою "Коротка відомість о рукописах слов'янських і руських", у якій повідомив про дослідження слов'янських рукописних книг, які він відшукав у бібліотеці монастиря Василя Великого у Львові. Увагу славіста привернула рукописна книга, у якій тлумачилося Євангеліє від Матвія болгарського архієпископа Теофілакта і твір про життя Константина (Кирила)-філософа [15, с. 124–125]. Галицький історик продовжив пошук рукописних книг і в бібліотеці Львівського університету, де серед пам'яток XV ст. виявив "Життя Кирила", зробив із нього копію і надіслав О. Бодянському,

відомому слов'язознавцеві, котрий досліджував життя і діяльність Кирила та Мефодія [2, с. 28]. Працюючи за дорученням Російської академії наук над проблемами старослов'янської літератури, О. Бодяньський надрукував у московських "Чтениях" критичний огляд твору П. Лавровського про "Життя Кирилла и Мефодия". Своє дослідження О. Бодяньський надіслав Я. Головацькому [21, с. 64]. Характерно, що галицький дослідник у своїх історичних студіях з цієї проблематики використовував також наукові розвідки зарубіжних славистів. Так, учений дякував К. Запу за надіслану йому книгу "Kiril a Method nepřali nihdy hláhol'sky nez Kyřil'sky" [18, с. 438]. У листі до В. Ганки, Я. Головацький наголосував на тому, що "бажано підготувати літургію на честь тисячоліття діяльності Св. апостолів Кирила і Мефодія" [19, с. 231].

Діяльність солунських братів привернула увагу І. Шараневича. У "Руській читанці" галицький історик помістив коротку біографію Св. Кирила і Мефодія, у котрій звернув увагу на хозарську місію Константина, віднайдення мощей Св. Климента, поширення християнської літургії. За словами ученого, найбільшою заслугою Св. Кирила і Мефодія був переклад Святого Письма і церковних книг на слов'янську мову [16, с. 332–333]. Дослідник був переконаний у тому, що Велика Моравія в часи правління Ростислава прийняла хрещення від німецького духовенства, "однак при відсутності науки на рідній мові, віра христова не вкоренилася в душу народу" [16, с. 333]. Слов'янський обряд, твердив учений, поширився не лише у Моравії, але і в Паннонії. І. Шараневич проаналізував місію Св. Кирила і Мефодія до Риму, наголосив на релігійній боротьбі братів з латинським духовенством Німеччини. Хрещення Борживоя і Людмили історик датував 874 р. [16, с. 335]. Він відзначав, що за правління Борживоя крім слов'янської літургії вводилася й латинська. "Малоймовірно, – писав І. Шараневич, – що Мефодій, проживаючи в дружніх відносинах з Папою проти латинських обрядів виступав – навпаки, він латинським священикам в своїй епархії і в самому дворі князя Моравського перебувати не забороняв" [16, с. 336].

Отже, з галицьких учених ХІХ ст. кирило-мефодіївську проблематику досліджували А. Петрушевич, Я. Головацький, І. Шараневич. Науковий інтерес істориків до діяльності Св. Кирила і Мефодія зумовлювався ювілейними датами, а саме: тисячоліттям місії Кирила і Мефодія в Моравії (1863 р.), смертю Кирила (1869 р.) і Мефодія (1885 р.). Характерно, що наукові праці А. Петрушевича і Я. Головацького з цієї проблематики мали певне релігійне замовлення, оскільки приналежність згаданих істориків до духовного сану диктувала потребу вивчати життя святих.

Історико-славистичні студії учених Галичини з кирило-мефодіївської проблематики найбільш концептуально відображають світоглядні засади їх авторів, виразно ілюструють прагнення істориків наголосити на всесвітньому значенні діяльності Св. Кирила та Мефодія, підкреслюють зв'язок православної, кирило-мефодіївської традиції з українськими землями.

Список використаних джерел

1. Копилов С. Проблеми історії слов'янських народів в історичній думці України (остання третина ХVІІ – початок ХХ ст.) / С. Копилов. – Кам'янець-Подільський: Оіом, 2005. – 464 с. 2. Галенко І. Яків Головацький як славист / І. Галенко // Проблеми слов'язознавства. – 2007. – Вип. 56. – С. 13–31. 3. Галенко І. Викладацька діяльність Якова Головацького у Львівському університеті (в контексті розвитку українознавства і славистики) / І. Галенко // Проблеми слов'язознавства. – 2008. – Вип. 57. – С. 13–27. 4. Королько А. Громадсько-політична та наукова діяльність Антона Петрушевича: дис. канд. історичних наук / 07.00.01 / А. Королько. – Івано-Франківськ, 2002. – 200 с. 5. Любашенко В. До питання про кирило-мефодіївську традицію у Галицько-Волинській Русі / В. Любашенко // Проблеми слов'язознавства. – 2010. – Вип. 59. – С. 22–40. 6. Григораш Н. Кирило-мефодіївська проблематика у працях учених України ХІХ – початку ХХ ст. / Н. Григораш // Проблеми слов'язознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 19–23. 7. Кріль М. Неопублікована праця Якова Головацького "Нововідкриті відомості про Св. Мефодія" / М. Кріль // Проблеми слов'язознавства. – 2004. – Вип. 54. – С. 211–220. 8. Петрушевич А. Краткое историческое извѣстiе о введенiи христiанства въ Предкаратскихъ странахъ во времена Св. Кирилла и Мефодiя тихже учениками и проповiдниками / А. Петрушевич. – Львов, изъ типографiи Ставропигiйского Института, 1882. – 76 с. 9. Петрушевич А. Краткое историческое извѣстiе о введенiи христiанства на Галичской Руси, особливоже объ учрежденiи святительскихъ столицъ въ Галичѣ и Львовѣ и о святителяхъ сидѣвшихъ на упомянутыхъ столицахъ / А. Петрушевич. – Львов: Типография Ставропигiйского Института, 1882. – 15 с. 10. Петрушевич А. Краткое извѣстiе о Холмской епархiи и святителяхъ ея со временъ введенiя христiанства до 1863 года / А. Петрушевич // Науковий збірник. – Львов, 1866. – С. 159–299. 11. Петрушевич А. Лингвистическо-историческiи изслѣдованiя о начаткахъ города Львова и окрестностей його, съ воззрѣнiемъ на предисторическiя времена переселенiя словенскихъ и румынскихъ племенъ изъ придунайскихъ странъ въ предкарпатскiя области / А. Петрушевич. – Львовъ. Выпускъ I – III. Иждивенiемъ Института "Народный Домъ", 1893. – 660 с. 12. Петрушевич А. Вопросы и отвѣты. Библиографическо-историческiя письма / А. Петрушевич. – Львовъ. Иждивенiемъ Института "Народный Домъ", 1893. – 149 с. 13. Петрушевич А. Лингвистическо-историческiи разсужденiя / А. Петрушевич. – Львовъ. Изъ типографiи ставропигiйского Института, подъ управленiемъ О. И. Тарнавского. – 1887. – 121 с. 14. Головацький Я. Введенiе въ исторiю русской словесности. Лекцiя перша / Я. Головацький. – Режим доступу: http://archive.franko.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=426%3A2012-10-04-19-15-41&Itemid

238. 15. Головацький Я. "Коротка вѣдомость о рукописах славянских и русских находящихся ся в книжници монастыря Св. Василія Вел. у Львовѣ / Я. Головацький // Русалка Днѣстрова (фотокопія з видання 1837 р.). – К.: Дніпро, 1972. – С. 122–129. 16. Шараневич И. Св. Кирилъ и Методій / И. Шараневич // Руска читанка для 3 класи школ середних и семинарий учительских. Уложив О. Партицький – Львов, Накл. Кравого фонду, 1886. – С. 332–336. 17. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835–49. Видав Др. Кирило Студинський // Збірник фільольогічної секції Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. XI і XII. – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1909. – 463 с. 18. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850–62. Видав Др. Кирило Студинський // Збірник фільольогічної секції НТШ. Т. VIII і IX. – Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1905. – 592 с. 19. Письма къ Вячеславу Ганкѣ изъ славянскихъ земель. Издаль В. А. Францевъ. – Варшава, 1905. – 1290 с. 20. Власто А. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства [З англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех; Худож. оформ. С. Полохайло] / А. Власто. – К.: Юніверс, 2004. – 496 с., іл. 21. Матисякевич З. Я. Ф. Головацький і Болгарія / З. Матисякевич // Проблеми слов'язнознавства. – Вип. 24. – Львів, 1981. – С. 63–69.

Ярослав Оленич

КИРИЛЛО-МЕФОДИЕВСКАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В НАУЧНЫХ ТРУДАХ ГАЛИЦКИХ УЧЕНЫХ XIX В.

В статье уделяется внимание галицким историкам XIX в., исследовавшим деятельность Св. Кирилла и Мефодия. Проанализированы ключевые аспекты кирилло-мефодиевской проблематики в славистическом наследии историков.

Ключевые слова: кирилло-мефодиевская проблематика, галицкие ученые XIX в., украинская историческая славистика, глаголица, кириллица.

Yaroslav Olenych

CYRIL AND METHODIUS PROBLEMS IN SCIENTIFIC STUDIES GALICIAN SCIENTISTS OF THE NINETEENTH CENTURY

The article focuses on Galician historians of the nineteenth century. Investigating the activities of St. Cyril and Methodius. Analyzed key aspects of Cyril and Methodius issues in Slavic heritage historians.

Key words: Cyril and Methodius problems, Galician scientists of the nineteenth century, Ukrainian historical Slavic Studies, Glagolitic, Cyrillic.

УДК 94(477)

Юлія Радіонова

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ М. АРКАСА

У статті досліджуються сукупність наукових принципів, підходів і методів пізнання, що дозволяють забезпечити наукову достовірність результатів пошуку стосовно творчого спадку і діяльності М. Аркаса (1853–1909 рр.). Проаналізовано диференціацію на групи джерельної бази документів, що стосуються визначного українського діяча М. Аркаса. Стисло оглянуто радянську і сучасну українську історіографію дослідження окресленої проблеми. Підкреслено, що джерельна база є загалом достатньою і дозволяє отримати сукупність наукових фактів як емпіричної основи дослідження проблеми.

Ключові слова: М. Аркас, Миколаїв, принципи історичного дослідження, джерельна база, історіографія.

Розглядаючи історію діяльності і творчості М. Аркаса у найтіснішому зв'язку з історіографією його спадку в окремі періоди (радянський та якісно відмінний – сучасний) як складову історії України, аналізуємо їх не відокремлено від загальноукраїнської.

Специфікою усього дослідження є застосування біографічного підходу, створення конкретної біографії та її історіографії на основі деякого синтезування мікробіографій і повідомлень про них, щодо окремих членів родини, близьких, істориків, історіографів, інших авторів, колег і однодумців, для встановлення внутрішніх зв'язків між ними і визначення мотивації саме їх діяльності і творчістю як специфічним проявом трудової творчості останніх.

Поєднання різноманітних методів дослідження дозволить відтворити, крім суто біографічних даних М. Аркаса, як окремої історичної постаті, у системі історичної науки Півдня України, його багату і різнобічну історіографію, зокрема, і водночас як її компонент у межах колишніх Російській імперії, СРСР, а згодом – незалежної Української держави.